

Nr 59.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1919 kl. 1/2 2 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t angående pensionering av änkor och barn efter statstjänare, vilka ej hava rätt till pension.

Bankoutskottet får härmed avgiva utlåtanden över nedan omfördälda till utskottet hänvisade motioner.

På sätt närmare inhämtas av bankoutskottets utlåtande nr 46, har statskontoret beträffande åtskilliga till utskottet hänvisade motioner, bland dem även nu ifrågavarande, avgivit yttrande. För innehållet i detta statskontorets yttrande kommer att vid de särskilda motionerna lämnas redogörelse.

1:o) I en inom andra kammaren av herr *Hage* väckt motion, nr 234, har hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt sådana statstjänareänkor och barn, som enligt nu gällande bestämmelser ej erhålla pension, måtte kunna erhålla rätt till sådan och för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kan föranledas».

Till stöd för motionen har anförts följande:

»Då frågan om anslag för krigstidstillägg till statstjänares änkor och barn behandlades av riksdagen, framhölls i motion såväl som i anförande i kammaren, att sådana krigstidstillägg borde utgå även till statstjänareänkor och -barn i de fall, då ingen pension utgår. Frågan föll emellertid, men under debatten väddade en medlem av krigstidstilläggsutskottet (herr *Bärg* i *Katrineholm*) till vederbörande minister, att han skulle utreda frågan. Det är min mening att nu motionsvis framföra detta yrkande fastän i något annan form. För mig står det nämligen klart,

*Angående
beredande av
pensionsrätt
åt sådana
änkor och barn
efter stats-
tjänare, som
enligt nu
gällande be-
stämmelser
ej erhålla
pension.*

att det är synnerligen orättvist, att sådana änkor och barn, som äro efterlevande efter statstjänare, som ej ingått i en änke- eller pupillkassa eller som icke varit ordinarie anställda, skola undanryckas såväl det krigstidstillägg som den statsandel, som ingår i pensioner, från de vid statsverket existerande änke- och pupillkassorna. Sådana bestämmelser leda i sin tillämpning till de mest orimliga konsekvenser. En gammal icke ordinarie tjänsteman, som ej *kunnat* erhålla inträde i en statens änke- och pupillkassa, men som arbetat ett 40-tal år i statens tjänst, kan alltså ej för sina efterlevande förvänta sig något slag av statshjälp i form av pension eller krigstidstillägg, såvida icke i särskilda fall något anslag utverkas för ändamålet, under det att betydligt yngre statstjänare med en tjänstetid av t. ex. 3 år och som ingått i en änke- och pupillkassa i samband med ordinarieblivandet och endast någon månad varit delägare av denna kassa, däremot erhåller för sina efterlevande rätten till dylik änke- och pupillpension med däri ingående statsandel, ävensom krigstidstillägg från staten.

Ett sådant missförhållande bör snarast rättas genom en ändring, som giver även nämnda icke ordinarie statstjänares efterlevande en pension, som åtminstone är så stor, att den motsvarar vad de ordinarie statstjänarnas änkor och barn erhålla i statsandel. Ävenså bör utredas, om ej nämnda icke ordinarie statstjänare böra få ingå i en statstjänareänke- och pupillkassa i likhet med de ordinarie och på detta sätt erhålla för sina efterlevande en änke- och pupillkassa av samma slag, som utgår till de ordinaries änkor och barn.

Med hänvisning till ovanstående motivering och under uttalande av, att motionären ämnade vid behandlingen av regeringens förslag till krigstidstillägg hemställa om, att detta krigstidstillägg måtte få utgå även till statstjänareänkor och -barn, som ej erhålla statspension, har motionären gjort sin här ovan intagna hemställan.

Statskontoret.

Statskontoret har i ärendet anfört följande:

»Såsom allmän regel har hittills gällt, att statsinnehavarna själva skola genom egna avgifter sörja för underhåll åt sina efterlevande familjer samt att statens åtgärder i fråga om familjepensionering huvudsakligen inskränkt sig till medverkan vid bildande av kassor med sådant syfte, varvid staten i vissa fall lämnar bidrag till själva pensioneringen, i andra däremot endast till förvaltningskostnaderna vid respektive kassor. Såsom i motionen framhållits, äro de kassor av ifrågavarande slag, som hittills upprättats, tillgängliga endast för statens ordinarie tjänstinnehavare, d. v. s. för sådana befattningshavare, vilka själva äga rätt till pension. För andra befattningshavare i statens tjänst har rätt till pension i någon mera utsträckt omfattning först på senaste tiden medgivits, i det att enligt 1917 års riksdags beslut pensionering ordnats för icke ordinarie befattningshavare, huvudsakligen verkstadspersonal vid statens järnvägar, telegrafverket och vattenfallsverket. Men ännu sakna stora grupper av befattningshavare i statens tjänst rätt till pension, såsom exempelvis personalen vid arméns faktorier och verkstäder; och innan sådana befattningshavare själva erhållit rätt till pension, lärer åtgärd icke lämpligen böra vidtagas till beredande av sådan förmån för deras efterlämnade familjer. Att frågan om utsträckt rätt till pension såväl i ena som andra avseen-

det varit föremål för överbägende, framgär av det betänkande (II), som den 3 november 1917 avgivits av sakkunniga för det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Efter att hava lämnat uppgifter å de personalgrupper bland statstjänare och icke statstjänare, som de sakkunnigas förslag omfattar, anföra nämligen de sakkunniga (sid. 42 o. f.): »Här må därjämte framhållas, att pensionsväsendets centralisering underlättar beredande av pensionsrätt även åt andra tjänstemannagrupper, som synas bära påräkna lika stort intresse å statens sida för deras pensionsfråga som åtskilliga av de ovannämnda. I främsta rummet tänka vi därvid på de stora grupper av statens egna tjänst innehavare, som ännu icke ha rätt till vare sig tjänstepension eller familjepension, nämligen de som ha icke ordinarie anställning och icke tillhöra ovannämnda grupper vid statens järnvägar, telegrafverket, vattenfallsverket och marinen. Det synes till exempel vara oegentligt, att extra lärare vid de allmänna läroverken sakna pensionsrätt, särskilt familjepensionsrätt, under det att staten berett sådan rätt åt lärare vid skolor, som icke äro statens, ehuru dessa lärare i många fall ej ha fastare anställning än de extra lärarna vid statens läroverk. Och fast anställda arbetare vid till exempel arméns verkstäder synas kunna göra anspråk på lika goda pensionsförmåner som sådana arbetare vid statens järnvägars verkstäder. Över huvud synes det bära tagas i överbägende, om ej alla icke ordinarie statstjänare, som hava en mera fast anställning, borde erhålla rätt till såväl tjänste- som familjepension. Denna utsträckning av pensionsrätten erbjuder ingen svårighet, om pensionsväsendet centraliseras enligt vårt förslag.»

Vidare tillåter sig ämbetsverket erinra därom, att såsom ett första steg på vägen till centralisering av det statsunderstödda pensionsväsendet kan betraktas det förslag, som av Kungl. Maj:t framlagts för nu församlade riksdag i propositionen nr 336 angående ombildning av folkskolläraernas pensionsinrättning.

Med avseende å vad sålunda förekommit synes någon erinran icke kunna göras mot åvägbringande av utredning för beredande av rätt till familjepension för sådana icke ordinarie befattningshavare i statens tjänst, som själva redan erhållit eller kunna anses bära erhålla rätt till pension.»

På sätt statskontoret erinrar, har hittills gällt såsom allmän regel, att tjänsteinnehavarna själva genom erläggande av pensionsavgifter sörjt för underhåll åt sina efterlevande familjer. I avseende å familjepensionering har staten hittills inskränkt sig till medverkan vid bildande av kassor med sådant syfte, därvid bidrag lämnats antingen till själva pensioneringen eller till förvaltningskostnaderna vid kassorna. Såsom motionären framhåller, äro emellertid de kassor av berörda slag, som för närvarande finnas, i allmänhet tillgängliga endast för statens ordinarie tjänst innehavare d. v. s. för sådana ordinarie befattningshavare, som själva äga pensionsrätt. I fråga om andra befattningshavare i statens tjänst har, enligt vad statskontoret jämväl erinrar, först nyligen rätt till pension i mera utsträckt omfattning medgivits, då genom beslut vid 1917 års riksdag pensionsbestämmelser faststälts för icke ordinarie befattningshavare, huvudsakligen verkstadspersonal, vid statens järnvägar,

Utskottet.

telegrafverket och vattenfallsverket. Det finnes emellertid ännu stora grupper av icke ordinarie statstjänare, som icke hava rätt till pension, exempelvis personalen vid arméns faktorier och verkstäder, extra lärare vid de allmänna läroverken m. fl. Dessa befattningshavares pensionsförhållanden torde i varje fall böra ordnas, innan åtgärder vidtagas i syfte att bereda motsvarande förmåner åt deras efterlevande. Statskontoret erinrar ytterligare, hurusom frågan om en utsträckt rätt till pension i angivna avseenden varit föremål för övervägande i det betänkande, som avgivits av sakkunniga för det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Bemälda sakkunniga framhålla också, att stora grupper av icke ordinarie statstjänare för närvarande äro i saknad av pensionsrätt, och att det över huvud syntes böra tagas under övervägande, om ej alla icke ordinarie statstjänare, som hava en mera fast anställning, borde erhålla rätt till såväl tjänste- som familjepension; och framhålla de sakkunniga vidare, att den av dem föreslagna centraliseringen av pensionsväsendet i hög grad komme att underlätta ett ordnande av här ifrågavarande spörsmål, något som eljest skulle erbjuda stora svårigheter. Under sådana förhållanden synes det vara lämpligast att först, sedan statsmakterna fattat beslut rörande pensionsväsendets centralisering, upptaga här föreliggande frågor till behandling.

I varje fall torde man dock böra fastslå, att, därest en generell familjepensionering anses böra genomföras, den hittills gängse regeln för en dylik pensionering upprätthålles, d. v. s. att densamma grundas på vederbörandes anslutning till för ändamålet bildade kassor, till vilka avgifter inbetalas.

Åberopande vad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att förevarande motion II:234 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Angående
skrivelse till
Kungl. Maj:t
rörande pen-
sionering av
änkor och barn
efter avlidna
pensionsberät-
tigade förmän
bland daglö-
nare, sjukvår-
dare och öv-
riga daglöna-
re vid marinen.

2:o) I en inom andra kammaren väckt motion nr 61 har herr *Leander* hemställt, »det riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag fortast möjligt angående pensionering av änkor och minderåriga barn efter avlidna pensionsberättigade förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen.»

Till stöd för framställningen anför motionären:

»Enligt beslut av 1910 års riksdag samt Kungl. Maj:ts kungörelse angående pensionering av de vid marinen anställda förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare den 25 november 1910 äga nämnda befattningshavare rätt till pension, därest de uppnått viss ålder och tjänat staten i minst 25 år. Pensions-

beloppet utgör efter den lägsta tjänstetiden eller 25 år 400 kronor för förmän och sjukvaktare samt 300 kronor för vanliga daglönare. För varje fullt tjänsteår därutöver höjes beloppet med 15 kronor för de förra och 10 kronor för de senare upp till respektive 625 och 450 kronor per år, vilka äro de högsta belopp, som vederbörande äga att uppbära.

Enär dessa belopp numera måste anses såsom allför låga, kunde ett förslag om höjning av desamma betraktas såsom väl motiverat. Framställningar därom lära i övrigt redan ha blivit gjorda och ärendet vara föremål för övervägande. Däremot ha änkor och minderåriga barn efter sådana befattningshavare, varom här är fråga, ännu icke kommit i åtanke, oaktat dessa icke sällan råka i en prövande eller rentav nödställd belägenhet. Dylika änkor och barn erhålla nämligen inget som helst understöd från statens sida, utan få, där de egna resurserna äro uttömda, omhändertagas av allmänna fattigvården. Som likväl männen tjänat staten och därvid utnött sina krafter, måste det betraktas såsom statens ofrånkomliga plikt att sörja för, att deras änkor och barn icke helt och hållet ställas på bar backe.

Personligen känner jag åtskilliga av dessa änkor och vet, att de i ekonomiskt hänseende ha det mycket trångt. Upprepade gånger ha de anhållit, att något måtte göras för dem, och min avsikt har också varit att hos riksdagen begära ett visst belopp, t. ex. hälften av det, som mannen i livstiden uppburit i pension, för var och en av de 6 å 7 änkor, som sålunda anmält sig. Då emellertid man kan befara, att ett dylikt yrkande skulle mötas av invändningen, att saken behöver bli föremål för utredning, nödgas jag inskränka mig till att hemställa om sådan. Det är att hoppas, att utredningen icke skall behöva taga alltför lång tid i anspråk, alldenstund frågan förefaller enkel nog.»

På anmodan av statskontoret har direktionen över flottans pensionskassa i avgivet yttrande anfört:

*Direktionen
över flottans
pensionskassa.*

»Enligt 22—31 §§ av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga reglemente för flottans pensionskassa den 17 november 1899 utgå gratial från flottans pensionskassa endast till änkor och barn efter *delägare* i kassan, vilka för grundläggande av denna rätt hava att erlægga stadgade särskilda gratialavgifter. Gratialen utgå huvudsakligen av nämnda avgifter samt av räntor å de medel, som under tidernas längd för ändamålet av delägarna själva samlats (gratialfonden).

Såsom av bestämmelserna i 2 § av förenämnda reglemente framgår, kunna icke förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen vara delägare i flottans pensionskassa, och kunna således icke till änkor och barn efter dem utgå gratial av flottans pensionskassas medel.

Uti förevarande motion nr 61 begäres utredning och förslag angående pensionering av änkor och minderåriga barn efter avlidna »pensionsberättigade» förmän etc., varjämte motionären ömnämner, att hans avsikt varit att hos riksdagen begära ett visst belopp t. ex. hälften av det, »som mannen i livstiden uppburit i pension». Härav synes framgå, att motionären avsett, att pension endast skulle beredas efterlevande änkor och barn efter avlidna *redan pensionerade* förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare, till vilka pensionerna jämlikt kungl. kungörelsen den 25 november 1910 utgå med i motionen angivna belopp. Frågan torde emellertid icke ställa sig så enkel, som motionären håller före, i det att en pensionering

av dessa änkor och barn icke torde kunna ensidigt genomföras utan som konsekvens medföra änke- och barnpensionering jämväl i fråga om andra befattningshavare i avsevärd omfattning.

Därest uti förevarande motion avsedd pensionering skulle ifrågakomma, erfordras därför en ingående utredning av frågan, avseende änkor och barn efter såväl i tjänst varande som redan pensionerade samt omfattande icke blott daglönarna utan även stammanskapet vid marinen; och torde denna utredning jämväl böra omfatta motsvarande förhållanden vid armén.

Uppgift å antalet av nedannämnda genom flottans pensionskassa pensionerad gemenskap:

Förmän bland daglönare och sjukvaktare	38	
Övriga daglönare	208	246
Matrosor och eldare:		
av 1:a pensionsklassen	5	
» 2:a »	9	
» 3:e »	29	
» 4:e »	4	
Kustartillerister:		
av 2:a pensionsklassen	5	
» 3:e »	5	
» 4:e »	4	61
	Summa	307

Vilka eller huru många av dessa pensionärer, som äro gifta, är för flottans pensionskassa obekant.»

Statskontoret.

Statskontoret har för egen del i ärendet anfört:

»Såsom kungl. direktionen över flottans pensionskassa i skrivelse av den 13 innevarande mars framhållit, lärer konsekvensen fordra att, om åtgärd skulle vidtagas i det av motionären angivna syfte, utredningen borde omfatta familjepensionering icke blott efter den pensionsberättigade daglönarpersonalen vid marinen utan även efter stammanskap vid marinen; och det torde kunna tilläggas, att utredningen konsekvent måste omfatta familjepensionering för all arbetarepersonal i statens tjänst, åtminstone i den mån staten såsom i fråga om daglönarpersonalen vid marinen fastställt vissa grunder för pensioneringen av arbetarna själva, vilket är fallet med de stora arbetarpersonalerna vid statens järnvägar, telegrafverket och vattenfallsverket ävensom vid statens järnvägsbyggnader. Vidare torde böra framhållas, att familjepensioneringen för befattningshavare i statens tjänst i allmänhet är grundad på avgifter av befattningshavarna själva till kassor, som med statens medverkan bildats för sådant ändamål. Även om det skulle kunna betraktas såsom ett önskemål att bereda familjepensionering i utsträckt omfattning för personal i statens tjänst, synes det dock som om, innan åtgärd i sådant syfte vidtages, en ordnad pensionering av befattningshavarna själva bör först genomföras, då ännu stora grupper av statens arbetarpersonal sakna rätt till pension såsom exempelvis arbetarna vid arméns faktorier och verkstäder. I övrigt tillåter sig Kungl. statskontoret hänvisa till vad ämbetsverket här nedan anför i fråga om motionen nr 234 II.»

Såsom direktionen över flottans pensionskassa erinrar, kunna icke förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vara delägare i nämnda kassa. Gratial av kassans medel kunna därför icke utgå till änkor och barn efter bemälda befattningshavare. Därest nu en pensionering av dessa änkor och barn skulle genomföras, synes konsekvensen fordra införandet av en familjepensionering jämväl i fråga om andra befattningshavare i avsevärd omfattning. I detta avseende må erinras bland annat om stammanskapet vid marinen, som likaledes är i saknad av motsvarande förmån. Utskottet delar även statskontorets uppfattning, att en sådan utredning konsekvent bör omfatta familjepensionering för all arbetspersonal i statens tjänst, men i varje fall torde, innan någon åtgärd i sådant avseende vidtages, en ordnad pensionering av befattningshavarna själva först böra genomföras, då ju som bekant stora grupper av statens arbetare ännu sakna rätt till pension, såsom exempelvis arbetarna vid arméns faktorier och verkstäder. Under sådana förhållanden och under hänvisning till vad utskottet här ovan under nästföregående punkt anfört, har utskottet ansett någon åtgärd i motionens syfte icke för närvarande vara erforderlig och hemställer därför,

att förevarande motion II: 61 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 maj 1919.

På bankoutskottets vägnar:

ERNST HEDENSTIERNA.